

Prof. UKSW dr hab. Bogumił Szmulik
Katedra Prawa Konstytucyjnego Porównawczego
i Systemów Politycznych
Instytut Prawa Międzynarodowego, Unii Europejskiej
i Stosunków Międzynarodowych
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Warszawa, dnia 14 sierpnia 2019 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Bartłomieja Sierzputowskiego
pt. *Status ruchomych dóbr kultury na Ziemiach Odzyskanych
w prawie międzynarodowym i prawie krajowym*,
napisanej pod opieką naukową prof. UW dr. hab. Karola Karskiego
w Instytucie Prawa Międzynarodowego
Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego,
Warszawa 2019 (286 str.)**

Recenzję niniejszą sporządzam w związku z powołaniem mnie uchwałą Rady Naukowej Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 8 lipca 2019 r. na recenzenta rozprawy doktorskiej mgra Bartłomieja Sierzputowskiego nt. „*Status ruchomych dóbr kultury na Ziemiach Odzyskanych w prawie międzynarodowym i prawie krajowym*”, napisanej pod opieką naukową prof. UW dra hab. Karola Karskiego.

1. Wybór tematu rozprawy doktorskiej i zastosowana metodologia

Problematyka sytuacji prawnej dóbr kultury po 1945 r. była komentowana w doktrynie m.in. przez prof. dra hab. Jana Pruszyńskiego oraz prof. dra hab. Jana Wojciecha Kowalskiego – niemniej nie znalazła ona jak dotąd całościowego opracowania w polskiej literaturze przedmiotu. Warto podkreślić, że temat ten jest praktycznie obcy w literaturze zagranicznej. Ze względu na międzynarodowy wymiar tego problemu, a także fakt, że pomimo upływu blisko 74 lat od momentu zakończenia II wojny światowej, problem ten jest wciąż żywy, temat pracy doktorskiej obrany przez mgra Bartłomieja Sierzputowskiego należy uznać za niezwykle trafny.

Doktorant przeanalizował to zagadnienie w interesujący sposób – poruszając przy tym teoretyczny, jak i praktyczny jego charakter. Mając na uwadze fakt, że wiele światowych muzeów wciąż jest w posiadaniu dóbr kultury - przemieszczonych z terenu Ziemi Odzyskanych w trakcie trwania, jak też po zakończeniu II wojnie światowej - praca przyczynia się do ostatecznego rozwiązania ich statusu własnościowego. W tym względzie, próbę analizy pozycji

prawnej ruchomych zabytków, zarówno w świetle przepisów prawa krajowego, jak i międzynarodowego, należy ocenić niezwykle pozytywnie. Powyższe może przyczynić się także do ujednoczenia polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do restytucji zabytków skradzionych Polsce po 1945 r.

Podstawową metodologią obraną przez Doktoranta pozostaje metodologia dogmatyczna. Autor w sposób skrupulatny dokonał analizy przedwojennych oraz powojennych aktów prawnych, jak i umów międzynarodowych dotyczących opisywanego problemu. W swojej pracy Autor posługiwał się również – co niezwykle ważne w tym przypadku – metodologią historyczną. Doktorant płynnie posługuje się biegłą znajomością przepisów ww. aktów prawa, wykazując przy tym solidny warsztat pisarski. Niemalą rolę w pracy pełni również metodologia empiryczna, która uszczegóławia powojenną sytuację prawną ruchomych dóbr kultury. W tym celu, Autor przeanalizował dogłębnie nie tylko orzecznictwo sądów polskich, ale też sądów międzynarodowych (m.in. Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości) oraz zagranicznych sądów krajowych (m.in. sądów szwedzkich). Łączna liczba przeanalizowanych wyroków sądowych to 139.

Doktorant zastosował wszystkie wyżej opisane metody w sposób poprawny. Zgromadzony w tym zakresie materiał świadczy bezsprzecznie o szczegółowej znajomości problematyki pracy doktorskiej. Powyższe potwierdza także fakt opublikowania szeregu artykułów naukowych przez Autora na ten temat.

2. Ocena merytoryczna pracy doktorskiej

Pracę przedstawioną przez mgr Bartłomieja Sierzputowskiego należy ocenić bardzo wysoko. Autor porusza się po obszarze badawczym w sposób rzetelny, dokonując przy tym interesującej analizy statusu prawnego Ziem Odzyskanych (Śląska, Pomorza, Prus Wschodnich oraz terytorium b. Wolnego Miasta Gdańska), a także znajdujących się na nich ruchomych dóbr kultury. Niezwykle trafne wydaje się historyczne, a zarazem prawnoporównawcze, przedstawienie niniejszego problemu. Pozwala ono bowiem w sposób jasny i precyzyjny na wskazanie różnic odnośnie przedwojennego, jak i powojennego, charakteru prawnego ww. ziem oraz ruchomych zabytków. Autor przytoczył również bardzo ciekawe przykłady restytucji ruchomych dóbr kultury, których zwrot świadczy o międzynarodowym uznaniu przynależności zabytków stronie polskiej. Mając na uwadze powyższe, należy stwierdzić, że Doktorant wnosi istotny wkład w rozwój doktryny prawa międzynarodowego, poprzez twórcze ujęcie wspomnianego tematu.

We wstępie pracy, Doktorant postawił 3 tezy badawcze, to jest: 1) przejęcie byłych niemieckich terytoriów wraz ze znajdującymi się na nich ruchomymi dobrami kultury nastąpiło w drodze cesji terytorialnej; 2) powojenne akty prawne w sprawie przejęcia byłego mienia niemieckiego miały charakter wyczerpujący (zarówno jeśli chodzi o zakres przedmiotowy oraz podmiotowy) oraz ostateczny; nie istnieją jakiegokolwiek ponemieckie ruchome dobra kultury, których sytuacja prawna po 1945 r. nie zostałaby uregulowana przez polskiego ustawodawcę; 3) w świetle krajowego oraz międzynarodowego orzecznictwa, przejęcie przez Polskę ruchomych dóbr kultury z terenu Ziemi Odzyskanych było zgodne z przepisami prawa międzynarodowego. Celem głównym rozprawy jest ocena legalności przejęcia ruchomych dóbr kultury zastanych przez władze polskie na Ziemiach Odzyskanych po 1945 r. Należy wskazać, że przedstawione wyżej tezy badawcze dobrze wpisują się w obrany cel pracy, którego osiągnięcie zostało zrealizowane poprzez udzielenie odpowiedzi na szereg dodatkowych pytań, w tym m.in. wskazanie, czy Polska przejęła Ziemię Odzyskanie z istniejącym na nich *status quo* sprzed momentu wybuchu II wojny światowej.

Rozdział I przynosi rozważania wstępne pracy doktorskiej. Doktorant pisze w nim o przedwojennym statusie ziem Polski, których kształt wynikał z przepisów traktatu wersalskiego. W tym celu opisuje on tło historyczne, obrazując tym samym zmiany w zakresie własności terytorialnej ziem Śląska, Prus Wschodnich, Pomorza oraz Wolnego Miasta Gdańska. Powyższe było konsekwencją postanowień zapadłych w Teheranie, Jałcie oraz Poczdamie. Trzy wyżej wspomniane konferencje wyznaczyły nowy porządek geopolityczny Europy po 1945 r. Analiza statusu własnościowego Ziemi Odzyskanych stanowi nieodłączną część pracy, gdyż determinuje ona fakt statusu prawnego położonych na nich dóbr kultury. Jak trafnie wskazuje Doktorant, nie sposób bowiem wyobrazić sobie sytuacji, że w nowo wytyczonych granicach Państwa Polskiego znajdowałoby się mienie o nieokreślonym statusie prawnym. Umowa poczdamska nie zawierała tego rodzaju klauzuli, wręcz odwrotnie – zobowiązywała ona polskiego ustawodawcę do powojennego uregulowania kwestii własnościowej dóbr kultury na Ziemiach Odzyskanych. W tym zakresie, Doktorant prowadzi klarowny wywód, określając przedwojenny status prawny dóbr kultury, wspominając przy tym o problemie grabieży zabytków w latach 1933-1945. Należy bowiem stwierdzić, że tego rodzaju zabytki, skradzione przez Niemców, weszły w skład dóbr kultury na Ziemiach Odzyskanych. Następnie Autor przechodzi płynnie do szczegółowego omówienia postanowień umowy jałtańskiej oraz umowy poczdamskiej, które jak wskazuje, należy traktować jako surogat powojennego traktatu pokojowego z Niemcami. W końcu, Autor omawia powojenny status prawny Ziemi Odzyskanych - analizując polskie akty prawne regulujące ww. zagadnienie.

Należy podzielić pogląd Autora, zgodnie z którym, przejęcie Ziem Odzyskanych nastąpiło w drodze cesji terytorialnej. Niewątpliwie, umowa poczdamska stanowiła przykład umowy *in favorem tertii*, której beneficjentem była strona polska. Ponadto, Doktorant dokonuje ciekawego wywodu na temat powojennej sytuacji prawnej byłych niemieckich muzeów na Ziemiach Odzyskanych – potwierdzając przy tym tezę, że wszelkie wspomniane muzea utraciły swój byt prawny po 1945 r.

Niemniej, zważywszy na szeroki zakres rozważań ujętych w tym rozdziale, sugerowałbym przed publikacją pracy doktorskiej, przeniesienie podrozdziału dotyczącego zabezpieczenia ruchomych dóbr kultury do rozdziału II. Wnioski przedstawione w rozdziale I pracy są prawidłowe, poparte analizą przepisów umów granicznych zawartych z Polską, które potwierdzają fakt międzynarodowego uznania statusu prawnego Ziem Odzyskanych. Wywód prowadzony w tym rozdziale jest prowadzony w sposób rzetelny, określając przy tym zakres przedmiotowy desygnatu pojęcia dóbr kultury, którym Autor posługuje się w całej pracy.

Rozdział II pracy poświęcony jest polskim aktom prawnym regulującym powojenny status prawny ruchomych dóbr kultury znajdujących się na Ziemiach Odzyskanych. Bezpośrednią podstawą do wydania poszczególnych ustaw stanowiło zwierzchnictwo terytorialne Polski na Ziemiach Odzyskanych. Ich przyjęcie znajdowało także swoje oparcie w przepisach umowy poczdamskiej. Doktorant podkreśla w rozdziale I pracy, że II wojna światowa nie skutkowała utratą mocy prawnej przedwojennych polskich aktów prawa w zakresie ochrony zabytków. Po 1945 r. istniało wiele podstaw do przejęcia ruchomych dóbr kultury. Wyznacznikiem zastosowania określonych przepisów prawa pozostawał było zaliczenie ruchomych dóbr kultury do: majątku porzuconego, opuszczonego lub poniemieckiego. W tym względzie trafnym zabiegiem jest dokonanie przez Doktoranta klasyfikacji wspomnianych dóbr kultury już na początku rozdziału II pracy. Autor dokonał w nim dogłębnej analizy wszystkich aktów prawnych, dotyczących przejęcia ruchomych dóbr kultury, znajdujących się na Ziemiach Odzyskanych, posiłkując się przy tym bogatym orzecnictwem sądów polskich. Dodatkowo, Autor przeprowadził szczegółową kwerendę polskich archiwów dotyczących ww. problematyki, których wyniki zawarł w tym rozdziale.

W ostatnim, III rozdziale pracy, Autor prezentuje twórcze podejście do tematu. Przedstawia bowiem problem powojennego uznania statusu ruchomych dóbr kultury w kontekście przepisów prawa międzynarodowego – działalność organów i instytucji odpowiedzialnych za restytucję dóbr kultury, treść umów międzynarodowych, treść orzeczeń sądów międzynarodowych, praktykę w zakresie restytucji dóbr kultury. Ciekawym zagadnieniem

poruszonym przez Doktoranta jest również możliwość zwrotu dóbr kultury m.in. z muzeów warszawskich do miejsca ich pierwotnego przechowywania – np. do Gdańska. Autor analizuje również problem badań proveniencyjnych, których celem jest ustalenie pochodzenia określonego zabytku, a końcowo – dokonanie zwrotu przedwojennym właścicielom lub ich spadkobiercom.

W zakończeniu pracy doktorskiej, Autor potwierdza legalność przejęcia przez stronę polską ruchomych dóbr kultury na Ziemiach Odzyskanych. Zakończenie to nie jest tylko zwykłą, choć skondensowaną, sumą opisów zagadnień przeanalizowanych w treści rozprawy. To także miejsce, gdzie sformułowane są istotne wnioski końcowe, w tym także potwierdzenia postawionych na początku rozprawy tez badawczych.

Konkludując, rozprawa mgra Bartłomieja Sierzputowskiego zasługuje na ocenę pozytywną. Doktorant w sposób precyzyjny formułuje wnioski naukowe, które znajdują swe potwierdzenie w cytowanej literaturze, orzecznictwie, a także szeregu dokumentów archiwalnych. Rozprawa jest wynikiem dogłębnej analizy opisywanego tematu. Doktorant trafnie podsumowuje poszczególne części pracy doktorskiej.

3. Ocena formalna rozprawy doktorskiej

Doktorant posługuje się dobrym językiem prawniczym. Pod kątem formalnym praca doktorska nie wzbudza zastrzeżeń. Wszelkiego typu rozważania oraz wnioski czyta się dobrze. Autor popełnił bardzo zaledwie kilka błędów interpunkcyjnych, które nie wpływają na dobrą ocenę rozprawy doktorskiej. Należy zwrócić uwagę na bogatą bibliografię. Składa się ona ze spisu obszernej literatury zagranicznej, a także treści zagranicznych orzeczeń sądowych, czy też w końcu z listy niepublikowanych dotąd dokumentów archiwalnych. Praca doktorska napisana jest poprawną polszczyzną.

4. Konkluzja

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgr Bartłomieja Sierzputowskiego nt. „*Status ruchomych dóbr kultury na Ziemiach Odzyskanych w prawie międzynarodowym i prawie krajowym*”, stwierdzam, że rozprawa ta spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789), w związku z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę

– Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669). Może ona stanowić podstawę do nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk prawnych. Wnoszę, zatem, o przyjęcie tej rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

A large, stylized handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the bottom.